

20201016

Förskolan Skogsbrynet i Stidsvig

LIKABEHANDLINGS- PLAN

Den gyllene regeln: Var mot andra som du vill att de ska vara mot dig!

Upprättad av Förskolans personal och förskolechef
Revideras: Årligen, vid höstterminens början.

***GEMENSAM DEL FÖRSKOLOR KLIPPAN NORR
INNEHÅLLSFÖRTECKNING***

STRÄVANSMÅL

UPPDRAG

DEFINITIONER

UPPTÄCKA, UTREDA OCH ÅTGÄRDA

DET FÖREBYGGANDE ARBETET

DELAKTIGHET OCH ANSVAR

SKOGSBRYNETS FÖRVÄNTANSDOKUMENT OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

SKOGSBRYNETS MÅL OCH UTVÄRDERING LÄSÅRET 2018/2019

SKOGSBRYNETS NYA MÅL LÄSÅRET 2019 /2020

STRÄVANSMÅL

Arbetet med värdegrundsfrågor på förskolan ska lägga grunden för empati och för hur man beter sig mot varandra redan i tidig ålder. Barnen skall få vistas i en miljö där vi vuxna är förebilder och där vi ser varje barn utifrån deras möjligheter. På förskolan ska vi vara tydliga med att alla människor har lika värde oavsett kön eller etnicitet eller andra olikheter. Vi vill också uppmuntra och stärka barnens medkänsla och förmåga att leva sig in i andras situation.

Vi strävar efter att varje barn på sikt utvecklar:

- Öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar.
- Förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra.
- Sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman.
- Förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön, social eller etnisk bakgrund.

I förskolan stimulerar vi barnens samspel, hjälper dem att bearbeta konflikter, reda ut missförstånd, att kompromissa och att respektera varandra. Det är ett lärande som utvecklas successivt vartefter barnen växer och mognar.

I Läroplan för förskolan står det att förskolans verksamhet ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar; ”Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekten för vår miljö”.

”En viktig uppgift för verksamheten är att grundlägga och förankra de värden som vårt samhälle vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen.”

Barn berättar inte alltid om kränkningar som de själva eller andra utsätts för. De tror att det är att skvallra och kanske skäms de. Men att berätta är inte att skvallra, det är att hjälpa.

Kränkningar i förskolan är inte vanligt och i den dagliga verksamheten arbetar vi förebyggande.

Kränkningar på förskolan kan förekomma om någon retas eller försöker frysa ut någon. Det är viktigt att alla vuxna på förskolan tydligt visar att detta inte är ok. Vi pratar med barnen och hjälper barnen att hitta lösningar, komma överens och respektera varandra.

Det kan vara en stor omställning att lära sig att ta hänsyn till många barn i förskolan och att ingå i en grupp av mer eller mindre okända barn. Detta måste vi pedagoger i samarbete med hemmet hjälpa barnen med.

Det är också viktigt att du som förälder tar kontakt med förskolan om du får kännedom om att ett barn anser sig kränkt. Förskolans personal har tystnadsplikt och avslöjar inte varifrån informationen har kommit.

UPPDRAG: Likabehandlingsplan mot diskriminering och kränkningar.

UR SKOLLAGEN kap 14 a: Likabehandling mot diskriminering;

Från och med den 1 januari 2009 finns en **diskrimineringslagstiftning**. Denna lag har till ändamål att främja barns lika rättigheter samt motverka diskriminering på grund av **kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder, könsöverskridande identitet eller uttryck samt ålder**.

UR SKOLLAGEN kap 6: Plan mot kränkande behandling:

I förskolans arbete ingår att bedriva ett **målinriktat** arbete för att motverka kränkande behandling av barnen i förskolan. Förskolan ska genomföra **åtgärder som förebygger och förhindrar** alla kränkande behandlingar i förskolan samt upprätta en plan med de åtgärder som behövs för att förhindra att barn utsätts för kränkande behandling. **Planen ska innehålla de åtgärder som avses att påbörjas eller genomföras under det kommande året.**

Utvärdering/kartläggning

En redogörelse med kartläggning över hur det gått med de planerade åtgärderna ska sedan tas in i nästa års reviderade likabehandlingsplan.

Personal får inte utsätta ett barn för kränkande behandling. **Alla anställda** i förskolan som får kännedom om att ett barn blivit utsatt för kränkande behandling i verksamheten är **skyldig att anmäla detta till förskolechef**. Anmälan ska **skyndsamt utredas** och **åtgärder ska vidtas** för att förhindra kränkande behandling i framtiden.

ANSVARIG:

Huvudmannen för verksamheten eller den huvudmannen ålägger skall se till att det finns en **likabehandlingsplan** för varje enskild verksamhet. Planen ska syfta till att **främja barns lika rättigheter** oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, funktionshinder, könsöverskridande identitet eller uttryck, samt ålder och att förebygga trakasserier och annan kränkande behandling.

I planen ska planerade åtgärder redovisas. Likabehandlingsplanen ska revideras varje år.

Barn och elevombudsmannen (BEO) övervakar 14 a kapitlet i skollagen och ska tillsammans med diskrimineringsombudsmannen (DO) arbeta för att motverka kränkningar, diskriminering och trakasserier av barn. DO utreder anmälningar om diskriminering och BEO utreder anmälningar om kränkande behandling som inte är diskriminering.

DEFINITIONER

Vad är mobbing? Begreppet har numera vidgats och syftar såväl på fysiska och psykiska handlingar så som uteslutning, ryktesspridning, tillmälen mm – och en gång räcker. Vi använder då istället begrepp som kränkning, diskriminering och trakasserier. Mobbing-begreppet avser återkommande kränkningar med ont uppsåt. En kränkning kan alltså ske omedvetet och utan ont uppsåt.

En viktig utgångspunkt är att den individuella upplevelsen och den som uppger att han eller hon blivit kränkt, alltid måste tas på allvar.

Diskriminering är orättvis behandling eller missgynnande av en person på grund av följande grunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning.

En vuxen kan diskriminera ett barn, ett barn kan inte diskriminera en vuxen eller ett annat barn. Diskriminering förutsätter ett maktövertag hos den som diskrimineras.

Trakasserier är ett uppträdande som kränker ett barns eller en vuxens värdighet och som har ett samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna, t.ex. ett barn som blir retat för en etnisk tillhörighet eller religion.

Kränkande behandling är övergrepp eller ett uppträde som utan att vara diskriminering eller trakasserier, kränker en persons värdighet. Det är inte nödvändigt att den som kränker har ett ont uppsåt utan det är den som är kränkt som avgör vad som är kränkning.

Exempel på detta kan vara utanförskap eller att barnet blir retat för kläder, resor mm.

Kränkningar kan vara:

- Fysiska – t.ex. slag och sparkar.
- Verbala – t.ex. att någon retas eller säger dumma saker.
- Psykosociala – t.ex. att bli utanför.
- Text och bild – t.ex. teckningar.

Varje incident av kränkande behandling, som kommer till personalens kännedom, ska resultera i en reaktion från de vuxna på förskolan.

UPPTÄCKA, UTREDA OCH ÅTGÄRDA

All personal har skyldighet att agera vid ev kränkningar och måste ta del av förskolans likabehandlingsplan. Nyanställda och vikarier informeras av arbetslagsledare i samband med introduktionen på förskolan.

Arbetsgång vid kränkning

Vuxen gentemot barn:

1. I personalgruppen ska ett öppet klimat råda så att en anställd som funderar kring agerande som ev kan vara kränkande kan tas upp med berörd person och i personalgruppen.
2. Vid en kränkning ska detta **rapporteras till förskolechef omedelbart** samt **dokumenteras genom att en incidentblankett ifylls.**
3. Förskolechef ska utreda omständigheterna samt vidta skäliga åtgärder för att ev kränkningar ska upphöra. Vårdnadshavare informeras.
4. Om kränkningarna fortsätter ska även barn- och utbildningsförvaltningen (BUF) och arbetsmiljöverket kontaktas. Vidare kontaktas eventuellt polismyndigheten.

Mellan barn måste personalen vara lyhörd för minsta tendens och påtala att det är ett okamratligt beteende. Ge förslag på hur barnet kan bemöta på ett alternativt sätt. Om detta inte ger resultat:

1. Direkt och tydlig tillsägelse att **beteendet** inte är acceptabelt.
2. Allvarssamtal (samtal med barnet i enrum).
3. Samtal med alla inblandade.
Vid alla samtal (punkt 2 och 3) görs en anteckning och vårdnadshavare informeras eller deltar.

Ärendet betraktas avslutat när personal, berörda barn samt dess vårdnadshavare anser att kränkningen upphört.

FÖREBYGGANDE ARBETE FÖRSKOLOR NORR

Gäller all personal och barn.

I arbetet mot mobbing och kränkande behandling har all personal inom förskolan lika stort ansvar. Varje vuxen måste ingripa vid varje tillfälle då något sker som innebär en kränkning av en annan person. Ett bra samarbete med barnens vårdnadshavare är en viktig del i det förebyggande arbetet.

Alla vuxna skall vara positiva förebilder och ge tydliga budskap.

OBS! Barn gör inte som vi säger, utan som vi gör!

Barn i förskolan ska lära sig att vara med och fungera tillsammans med andra i grupp. Det är en stor utmaning!

Så här arbetar vi på förskolorna Klippan Norr:

- Varje förskola har två Värdegrundsansvariga i personalgruppen. De ansvarar för att värdegrundsarbetet är kontinuerligt på respektive förskola. De ansvarar tillsammans med förskolechef för att information från möten, ev kurser och föreläsningar sprids i arbetslagen. Deras arbete är förebyggande och de fungerar som stöd och initiativtagare på förskolorna i det konkreta arbetet på varje förskola.
- Likabehandlingsplanen revideras utifrån utvärdering och kartläggning av värdegrundsarbetet i början på varje läsår. Vissa delar utformas och antas i samråd med barn och föräldrarådet.
- En trygghetsenkät genomförs en gång om året med de äldre barnen. Enkäten är anpassad efter barnens ålder. Resultatet analyseras och tillsammans med arbetslagsledare och övriga medarbetare tar Värdegrundsansvariga upp ev åtgärder eller förändringar. Resultat och åtgärder presenteras för arbetslag, barngrupp, ev föräldraråd och föräldramöte.
- På förskolorna finns regler.
- Alla vuxna är uppmärksamma och arbetar med nolltolerans mot kränkande handlingar, språk och tillmälen.
- Personalen på förskolan diskuterar fram ett gemensamt förhållningssätt gentemot barn och vuxna som bygger på respekt för vars och ens olikheter.
- All personal är uppmärksam på lärmiljöernas tillgänglighet för alla barn.
- Personalen utvärderar förskolemiljön för att alla ska kunna känna sig trygga. Undanskynda platser uppmärksammas särskilt.
- På förskolorna arbetar vi dagligen med värdegrund och därutöver kontinuerligt med olika stödmaterial t ex Kompismaterialet, Barnens planet, Snick o Snack samt rollspel.
- Vi har metoder för konflikthantering där vi uppmuntrar vinna-vinna lösningar och inte skuldbelägger barnen. Skilj på person och beteende. Användbara fraser: **Jag gillar dig men inte det du gjorde nu. Hur kan jag hjälpa dig att ställa tillrätta?**
- Föräldrarådet tillsammans med pedagogerna ordnar vid behov föräldraträffar där värdegrundsfrågor diskuteras.
- Värdegrundsansvariga ansvarar för att arbetet med värdegrund och likabehandlingsplan utvärderas vid läsårets slut.

DELAKTIGHET OCH ANSVAR

Delaktighet:

Personal – Likabehandlingsplanen tas fram av Värdegrundsansvariga och Förskolechef. Den aktualiseras på varje förskola efter uppdateringen. Dialog om planen sker med all personal.

Barn – Vid läsårets början aktualiseras planen i det dagliga arbetet på förskolan.

Vårdnadshavare – Efter revideringen kommuniceras likabehandlingsplanen ut till samtliga föräldrar. Exemplar hängs i varje tambur och läggs ut på hemsidan.

Ansvar:

Tillsammans ska vi skapa en miljö där alla känner sig delaktiga och visar respekt för Varandra. Alla barn och alla vuxna på förskolan (även lokalvård och kost-personal) har ett gemensamt ansvar i det förebyggande arbetet.

SKOGBRYNETS FÖRVÄNTANSDOKUMENT OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Som en del i värdegrundsarbetet arbetar vi dagligen efter ledstjärnor i den pedagogiska verksamheten.

Våra ledstjärnor är: trygghet, respekt, ansvar, empati och lust att lära.

Utifrån våra ledstjärnor har vi tillsammans med barnen gjort **kompisregler** som utgår från den gyllene regeln ”**Var mot andra som du vill att de ska vara mot dig**”

SKOGBRYNETS KOMPISREGLER:

Lyssna på varandra
Prata trevligt med varandra
Hjälpa andra kompisar
Säg Stopp! när du inte vill
Vi är rädda om våra saker

Som barn på Förskolan vill vi personal att:

- Du ska känna dig trygg och tycka om att vara på förskolan.
- Du ska lära dig att använda ett språk så att du kan förklara vad du vill, känner och kan.
- Du ska använda leksaker och material så att du och andra har roligt och att ni lär er nya saker.
- Du ska få använda och utveckla din nyfikenhet och lära dig många nya saker.

Som barn på Förskolan kan du förvänta dig följande av oss i personalen:

- Att vi möter dig på ett trevligt och respektfullt sätt.
- Att vi stödjer och uppmuntrar dig till lek och lärande med andra barn.
- Att vi ser till att lärandet blir lustfyllt och stimulerande utifrån dina intressen och förmågor.
- Att vi hjälper dig att träna hänsyn till andra, att lösa konflikter och kompromissa.
- Att förskolan är till för alla och att vi hjälps åt.

Personalen önskar att föräldrar:

- Visar intresse för barnens vardag i förskolan.
- Tittar runt, ta del av dokumentation.
- Frågar om det man undrar över.

Vårdnadshavarnas förväntningar på personalen:

- Att personalen visar personligt engagemang för varje enskilt barn och ser dess behov.
- Att det finns en pedagogik som utvecklar barnen.
- Att man som vårdnadshavare får vara delaktig i verksamheten.
- Att det finns en öppen dialog där personalen berättar vad som hänt under dagen och kontaktar vårdnadshavare vid behov.

- Att barnen får utevistelse som stimulerar till rörelse och lek.

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar:

(Läroplanen för förskolan, reviderad 2018)

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,
- förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,
- sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och livsfrågor i vardagen,
- respekt och förståelse för alla människors lika värde och de mänskliga rättigheterna, och ett växande ansvar och intresse för hållbar utveckling och att aktivt delta i samhället.

KONTAKTPERSONER

Som förälder kontaktar du i första hand avdelningspersonalen.

På förskolan finns också en arbetslagsledare: Anneli Andersson

Förskolechef: Annette Backe

Värdegrundsansvariga:

Skogsbrynet: Anneli Nilsson, Maria Malmberg Sjöberg, Anna Lindahl, Anneli Andersson och Anna Ekholm

SKOGBRYNETS MÅL OCH UTVÄRDERING FÖR LÄSÅRET 2020/2021

Blåbäret

Mål:

- Vi respekterar varandra.
- Vi hjälper varandra.
- Vi lyssnar på varandra.

Insatser:

- Grundverksamhet med tydliga rutiner, där vi använder bildkort som stöd.
- Väl genomtänkta lärmiljöer som skapar lugna, trygga och utforskande miljöer.
- Skapa gemenskap i gruppen genom till exempel sångstunder, digitala verktyg, erbjuda olika mötesplatser, samt att vi pedagoger är närvarande med barnen.
etc.
- Många tillfällen till undervisning i mindre grupper, för att bättre kunna stödja det enskilda barnets behov.
- Arbetar med värdegrunden dagligen.

Utvärdering:

Dessa insatser har gjorts:

- Grundverksamhet med tydliga rutiner, där vi använt bildkort som stöd.
- Väl genomtänkta lärmiljöer för att skapa utforskande och utmanande sammanhang för barnen.
- Vi har använt oss av gemensamma aktiviteter så som sångstunder, digitala verktyg, och erbjudit olika mötesplatser. Vi pedagoger har även varit närvarande med barnen och funnits som ett stöd och vägvisare.
- Flera tillfällen för undervisning i mindre grupp, för att bättre kunna stödja det enskilda barnets behov.

Analys

Det har varit positivt att arbeta med värdegrunden i små grupper efter barnens förmågor och intressen. Det har varit tryggt för barnen. Alla har kommit till tals verbalt eller genom kroppsspråk och vågat delta efter sina förutsättningar. Barnen har också haft lättare att hålla fokus i en mindre grupp.

Inbjudande lärmiljöer har blivit tydligare för oss pedagoger när vi utfört och skapat olika lärmiljöer och mötesplatser för barnen.

Lingonet:

Kartläggning:

Vår barngrupp består av 17 barn i åldern 2-3 år. Barnen har kommit väldigt olika långt i sin sociala och empatiska utveckling. I barngruppen finns 9 olika modersmål representerade. En del barn är långt fram i språkutvecklingen, medan andra befinner sig i början. Några barn har kommit ganska långt i språkutvecklingen på sitt modersmål, men har få svenska ord. Dessa sociala och språkliga faktorer påverkar relationerna och leken i gruppen.

Mål:

- Säg Stopp! När du inte vill.
- Vi lyssnar på varandra.

Insatser:

- Ofta dela in barnen i mindre grupper, tex vid aktiviteter och utedagar.
- Använda oss av ”kompismaterialet” med kanin och igelkott av Linda Palm och Lisa Sollenberg.
- Många språkfrämjande aktiviteter.
- Pedagoger som är närvarande i barnens lek.
- Träna turtagning för att få ett ökat lyssnande till varandra.

Utvärdering:

Vi såg en stor utveckling i gruppen där många individer tog ett stort kliv framåt både i språkutveckling och kognitivt. Detta bidrog till ökade dialoger och mindre konflikter. De flesta barnen använde sig aktivt av stopphanden. De små grupperna skapade trygghet och barnen vågade ta plats, uttrycka sig och lyssna på varandra i större utsträckning.

Smultronet

Utvärdering:

Vi hade ett gemensamt värdegrundsarbete i ”Snick och Snack”. Vi delade in barnen i två grupper.

De yngsta barnens inriktning var känslor. Vi pratade om vad känslor var och att man ska respektera varandras känslor. Syftet med detta var: att barnen ska ha lärt sig att läsa av varandras känslor i olika situationer, vara lyhörd, kunna lyssna på varandra och förstå innebörden av att säga förlåt.

Pga av Covid 19 så blev inte våren som vi hade tänkt oss.

De äldsta barnen arbetade inte så temainriktat med värdegrunden. I början av projektet pratade vi dock om den gyllene regeln och dess innebörd. Sedan satte vi upp den på väggen och aktualiserade med jämna mellan rum och när vi kände att så behövdes.

Kartläggning:

Vi upplever att vi behöver arbeta mer med att ”fånga barnen” och att de ska ta hänsyn till varandra samt skapa ett lugn i gruppen. De är dock mycket positiva och glada barn.

Mål:

- Hitta lugn och harmoni i gruppen.

- Få barnen att se varandra.
- Få barnen att lyssna på varandra.
- Få barnen att respektera varandra.

Insatser:

- Grundverksamhet med tydliga rutiner, där vi använder bildkort som stöd.
- Väl genomtänkta lärmiljöer som skapar lugna samspels lekar.
- Korta enkla samlingar som tränar koncentration, se varandra och lyssna på varandra.
- Många tillfällen till aktiviteter i mindre grupp, för att alla barn ska känna att de blir sedda och hör

SKOGSBRYNETS MÅL FÖR LÄSÅRET 2020/2021

Blåbäret:

Kartläggning:

Barngruppen på blåbäret är en 1-2 års avdelning där den största delen av gruppen är nyinskolad. Gruppen består av 14 barn vid ht.

Det finns behov av att utveckla tryggheten i gruppen, både för det enskilda barnet och gruppen som helhet. Barnen befinner sig på olika nivåer när det gäller utveckling av språk och det sociala samspelet. Det finns behov av att arbeta med respekt och tillit till varandra. Det finns också barn som kommit längre och har utvecklat empati och intresse för att hjälpa varandra.

Mål

- Vi lyssnar på varandra och respekterar varandra.
- Vi hjälper varandra.

Insatser:

- Tydliga rutiner, där vi använder bildkort som stöd.
- Väl genomtänkta lärmiljöer som skapar trygga, utforskande och utmanande miljöer.
- Skapa gemenskap i gruppen genom till exempel sångstunder, digitala verktyg, erbjuda olika mötesplatser, samt att vi pedagoger är närvarande med barnen.
- Många tillfällen till undervisning i mindre grupper, för att bättre kunna stödja det enskilda barnets behov.
- Arbetar med värdegrunden dagligen.
- Vi arbetar för att de olika modersmålen ska bekräftas och synas i verksamheten.

Lingonet:

Kartläggning:

Vår barngrupp består av 17 barn i åldern 2-3 år. Barnen har kommit väldigt olika långt i sin sociala och empatiska utveckling. I barngruppen finns 8 olika modersmål representerade. En del barn är långt fram i språkutvecklingen, medan andra befinner sig i början. Dessa sociala och språkliga faktorer påverkar relationerna och leken i gruppen.

Mål:

- Säg Stopp! När du inte vill.
- Vi lyssnar på varandra.

Insatser:

- Ofta dela in barngruppen i mindre grupper, tex vid aktiviteter och utedagar.
- Använda oss av ”kompismaterialet” med kanin och igelkott av Linda Palm och Lisa Sollenberg.
- Många språkfrämjande aktiviteter.
- Pedagoger som är närvarande i barnens lek.
- Träna turtagning för att få ett ökat lyssnande till varandra.

Smultronet:**Kartläggning:**

Vi har en barngrupp på för närvarande 22 barn (det kommer till 2 barn senare i höst). Vi har barn med 12 olika nationaliteter och barn med språkliga svårigheter, därför vill vi fördjupa oss med språk, i smågrupper och arbeta för att både svenskan och modersmål ska utvecklas. Det är en stor barngrupp och nivån på barnens mognad är väldigt varierande. Vi upplever att de är i en period där barnen är väldigt egocentriska. Vi upplever fortfarande att negativa vibbar kan smitta av sig både hos oss pedagoger och hos barnen så det är något vi behöver jobba med. Det har visat sig när vi varit ute i skogen att våra barn har varit oaktsamma mot djur och växtlighet, därför har vi bestämt oss för att lära barnen hur man betar sig i naturen med hjälp av allemansrätten.

Mål:

Alla barn ska få respekt för allt levande, både i skogen och på gården.
Att stärka sin självkänsla och lära känna våra olikheter i gruppen.
Lära sig att få respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.

Insatser:

Allemansrätten kommer att komma tillbaka och jobba med barnen. Grupperna vi jobbar med är åldersindelade och vi jobbar på att göra grupperna ännu mindre. Vi ska jobba med att uppmuntra och bekräfta de positiva handlingar som vi gör i vardagen.

Vi ska arbeta med barnkonventionen på olika nivåer.

Vi går till skogen där vi lär oss om allemansrätten. De äldsta barnen får lära sig om ”hitta vilse”.

Vi använder oss av Polyglutt som ett hjälpmedel.

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar:

öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar,

förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,

sin förmåga att upptäcka, reflektera över och ta ställning till olika etiska dilemman och

livsfrågor i vardagen,
förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av social bakgrund och oavsett kön,
etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller
funktionsnedsättning, och respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.